

skej filozofie na nefilozofických fa-
kultách vysokých škôl možno prácu

L. J. Veverku považovať za prínosnú
a inšpirujúcu.

Dalimír Hajko

FILOZOFICKÉ OSNOVANIE MODERNEJ PRÁVOVEDY

JOSEF MACUR, *Občanské právo procesní v systému práva*, Brno, Universita J. E. Purkyně 1975, 307 strán.

Táto v mnohom ohľade objavná práca z oblasti systému práva je hlboko filozoficky fundovaná. V úvode autor konštatuje, že pozoruhodné objavy modernej marxistickej filozofie v oblasti systémovo-štruktúrnych metodologických prístupov i marxistickej sociológie v oblasti teórie záujmu majú podstatný význam aj pre výskum právnych javov. Možno povedať, že Macurova práca sústavne a tvorivo využíva práve tieto výsledky.

Autor si vytýčil za úlohu rozviesť najprv metodologické východiská a sociologické aspekty výskumu systému práva a z tohto aspektu pristúpiť k vlastnej problematike systému práva so zvláštnym zreteľom na procesné právne odvetvia a potom sa konkrétne zamerať na otázku postavenia občianskeho práva procesného v systéme socialistického práva, ako aj na otázku vnútornej diferenciacie tohto právneho odvetvia.

V tomto svojom hodnotiacom vyjadrení chcem sa vysloviť práve k principiálnym vývodom J. Macura k pertraktovej problematike.

Celkom v duchu modernej dialektickej štrukturologie, ako ju rozvíjajú najmä významní sovietski teoretici práva (napr. O. A. Potopejko, D. A. Kerimov, V. S. Dobrijanov, S. S. Aleksejev, G. V. Malcev a mnohí iní), autor zastáva mienku, že stupňovité členenie javov a procesov reality znamená, že sama ich podstata je vertikálne členená a že vedecké prenikanie do hlbších vrstiev štruktúry daného javu je vždy jeho dokonalejším poznaním

a pochopením. Z tohto zásadného poznatku autorovi vyplýva, že tradičná kategória substancie je nerozlučne spätá s nedialektickým, mechanistickým svetonáhladom, ktorý sa usiluje redukovať všetko materiálne dianie na základné, východiskové, resp. „posledné“ elementy. Naproti tomu kategória podstaty vyjadruje základnú štruktúrnu diferenciaciu objektu a vice versa štruktúra je rozvinutým výrazom podstaty daného javu či procesu.

Autor tvrdí, že štruktúrne úrovne poznávacej reality sú objektívne, nezávislé od ľudského vedomia. Tento výrok treba interpretovať takto: Niet nijakého subjektu, ani objektu „osebe“, vždy sú v rozpornej interakcii. Objektívnu realitu treba chápať ako spredmetnené bytie, ako totalitu objektívnych a subjektívnych bytostných síl. Praktická predmetná činnosť je kľúčom dialektického riešenia otázky vzájomného vzťahu objektu a subjektu. Vďaka prakticko-kognitívnej činnosti človeka objekt a subjekt sa modifikujú na každom vývinovom stupni.

Macur právom konštatuje, že štruktúrno-systémový prístup neodmieta základné ontologické kategórie ako podstata, kvalita atď., ale naopak, zdôrazňuje ich metodologický význam. Treba si však uvedomiť, že obsah týchto kategórií je vždy determinovaný danou úrovňou výskumu.

Autor plne akceptuje mienku V. S. Dobrijanova, podľa ktorého komponenty určitého celostného javu možno nazvať štruktúrnymi podsystémami. Macur uvádza dôvody, prečo tieto pod-

systemy nemôžu byť určované nimi samými a prečo ich ovplyvňuje štruktúra celého javu. A tak komponenty alebo elementy majú v rámci štruktúry dvojakú funkciu: jednu zameranú dovnútra, k vlastnému rozvoju elementu, druhú zameranú k celej sústave. Táto variabilita funkčných možností jednotlivých elementov štruktúry je dôsledkom toho, že samy elementy sú opäť štruktúrami nižšieho stupňa.

Takéto vývody pri meritórnom prístupe nikoho neoprávňujú podozrievať autora zo sklonov k pozitívizmu. Macur je materialista, a to dialektický, pretože — ako vyplýva z jeho argumentácie — stále má na pamäti, že prakticko-kognitívne prenikáme stále hlbšie do reality a zmočujeme sa jej vždy prenikavejšími poznatkami a diferencovanejšou praxou.

Podľa autora rozlišovanie medzi vzťahom a elementmi tohto vzťahu je vždy charakteristické pre danú štruktúrnú úroveň: pri prechode z jednej štruktúrnej úrovne do hlbšej roviny element ako relatívne základný prvok nadobúda charakter zložitej, diferencovanej štruktúry s mnohými vnútornými funkčnými väzbami alebo naopak, z hľadiska superštruktúry nadobúda zložitý štruktúrovaný celok povahu elementu.

Macur svoj postoj formuluje celkom precízne: „Ak elementy štruktúry definujeme ich vlastnosťami a pokladáme ich za nositeľov, resp. za všeobecné substráty funkčných vzťahov, ide o nevyhnutné metodologické zjednodušenie, neprizerajúce na okolnosť, že vlastnosti elementov sú opäť výsledkom celého radu protikladne pôsobiacich síl, zákonitých vzťahov a funkcií na inej kvalitatívnej úrovni.“

Podľa autora nijakú štruktúru nemožno absolútne izolovať od nadržanej štruktúry (superštruktúry), resp. vyšších štruktúr, do ktorých je začlenená. Vonkajšie a vnútorné vzťahy v každom predmete či procese sa vzá-

jomne ovplyvňujú a prestupujú, takže vnútornú dialektiku štruktúry nemožno vysvetľovať oddelene od dialektiky vonkajších rozporov. Systémovo-štruktúrny prístup teda vždy predpokladá aj zistenie externých nevyhnutných súvislostí a podmienok, v ktorých sa skúmaná štruktúra nachádza, resp. do ktorých je začlenená. Pritom však vzťahy štruktúry k vonkajšiemu okoliu nemôžu byť silnejšie, než sú vnútorné súvislosti danej štruktúry samej. Prevaha vnútorných väzieb štruktúry nad vonkajšími väzbami je výrazom jej imanentnej samoregulácie. Na vonkajšie vplyvy každá štruktúra nevyhnutne reaguje svojimi špecifickými prostriedkami, ak nemá poprieť samu seba a stratiť svoj podstatný charakter.

Tieto úvahy sú v plnom súlade s touto jeho zásadnou formuláciou: „Patričný dôraz položený na historicko-genetické aspekty štruktúry je výrazom uplatnenia princípov dialektického materializmu v systémovo-štruktúrnych metodologických prístupoch a vylučuje absolutizáciu štruktúry, vedúcu k nesprávnym koncepciám filozofického štrukturalizmu. V každom časovom momente ktorákoľvek štruktúra súčasne vystupuje jednak ako výsledok doterajšieho vývinu objektu, jednak ako základ a východisko jeho ďalšieho vývinu.“ A ďalej: „Genéza dynamického vyvíjajúceho sa systému sama je dialektickou jednotou celého radu podsystémov, z ktorých každý je určitým charakteristickým dielčím procesom vývinu tohto systému.“

Prenikavý je aj tento fundamentálny postreh J. Macura: ak každý objekt reálneho sveta je výrazom jednoty protikladov, potom táto jednota je nevyhnutne prechodná a relatívna. Objekty prírodnej i spoločenskej reality sú preto iba relatívne stabilné a ich kvalitatívna určenosť je dočasná. Rovnako výstižne je i toto vymedzenie samopohybu: podľa autora pojem sa-

mopohybu, autoregulácie, ktorý vyjadruje jednu zo základných charakteristík štruktúry, nie je absolútny. Samovývoj určitej štruktúry, jej vnútorný pohyb ovládaný princípmi autoregulácie, je vždy iba natoľko autonómny, nakoľko je samostatná sama štruktúra, nakoľko je začlenená do samovývinu širšej oblasti. A pokiaľ ide o otázku kvalitatívnych zmien daného javu, sú ony vždy podstatnou zmenou štruktúrnej jednoty a vnútorných väzieb javu, zmenou jeho dynamickej (genetickej, resp. historicko-genetickej) štruktúry.

Na tejto filozofickej osnove, ktorú sme tu stihli len najzbežnejšie naskicovať, rieši Macur vo svojej bohatej a podnetnej práci základné otázky systému práva a právnych odvetví.

Autor konštatuje, že základné a všeobecné otázky v oblasti práva možno naozaj vedecky skúmať a vysvetľovať iba vo vzťahu k hlbším a všeobecnejším funkčným vzťahom a zákonitostiam spoločenského života. Len s prihliadnutím na tieto základné súvislosti možno riešiť adekvátne otázky systému práva, jeho vnútornej diferenciácie a integrácie, postavenia jednotlivých právnych odvetví, ich povahy, vzájomného pôsobenia a ovplyvňovania, mechanizmu právneho regulova-

nia, štruktúry právnych vzťahov a pod. Podľa autorových slov socialistická spoločnosť ako kvalitatívne vyššia sústava podstatne zvyšuje mieru organizovanosti, vytvára diferencovanejšie a súčasne jednotnejšie spolunažívanie ľudí, ktoré využíva „samopohyb“ spoločenských subjektov na rôznych úrovniach sociálnej štruktúry, ale pri jeho podriadení zámernému a efektívnemu regulovaniu so zámerom socialistickej výstavby.

Právny poriadok socialistickej spoločnosti je vysoko integrovaný celostný útvar so značným stupňom vnútornej organizovanosti. Jeho štruktúra reaguje na vonkajšie sociálno-ekonomické impulzy rýchle a citlivo, ale svojzákonne, teda v súlade so svojimi imanentnými špecifickými zákonitostami.

Rozsiahla práca J. Macura, dekana brnianskej právnickej fakulty, je mimoriadne cenným teoretickým i metodologickým prínosom v problematike systému práva. Vychádza z konkrétnych skúseností vlastnej právnickej praxe, ako najmä aj z objavných prác modernej sovietskej právovedy. Pritom vyjadruje aj vysoké schopnosti autora skutočne tvorivo pristupovať k riešeniu otázok vytýčenej problematiky.

I. Hrušovský

PROBLÉM ZÁKONA V MARXISTICKEJ METODOLÓGII VIED

V. ČERNÍK, Problém zákona v marxistickej metodológii vied. Nakladateľstvo Pravda, Bratislava 1977, 394 s.

Koncepcie metodológie vied, ktoré nechcú stratiť kredit vedeckej metodológie, sa zhodujú v tom, že jedným z centrálnych pojmov je pojem zákona. Nie je to inak ani v práci V. Černíka. Centrálnu ideu tejto práce možno vyjadriť takto: autor sa cieľavedome usiluje naznačiť možnosti a spôsoby ako vybudovať metodológiu vied na kvalitatívne novom type zákona,

ktorý Marx nazýval imanentným zákonom. Z tohto hľadiska je práca venovaná najmä analýze imanentného zákona, jeho štruktúry a obsahu. I keď zákon má tvoriť Ariadninu niť, na ktorej konci je východisko z bludiska mnohých metodologických problémov, autor nedostal do daru kľbko, ktoré stačí len hodiť a kráčať za ním k cieľu. Opak je pravda. Ako metodológ